

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa, 14-09-2021 r.

Marcin Wiącek

VII.7037.106.2021.AT

**Pan
Przemysław Czarnek
Minister Edukacji i Nauki**

ePUAP

Szanowny Panie Ministrze,

potwierdzają się obawy, że w nowym roku szkolnym 2021/2022 utrzymają się trudności z zapewnieniem kadry pedagogicznej, złożonej z nauczycieli o odpowiednich kwalifikacjach. Ma to szczególne znaczenie wobec faktu, że uczniowie i uczennice wracają do szkół po ponad roku zdalnego nauczania spowodowanego epidemią COVID-19, co wiąże się z koniecznością udzielenia im dodatkowego wsparcia. **Zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich należy pilnie zająć się sytuacją nauczycieli, gdyż dalszy spadek zainteresowania pracą w szkołach publicznych i niepublicznych może w sposób istotny wpłynąć na realizację prawa do nauki.**

Jak wynika z danych zawartych na stronach internetowych kuratoriów oświaty, w pierwszych tygodniach nauki w dalszym ciągu poszukiwane są tysiące nauczycieli różnych przedmiotów (np. 1338 ofert pracy w woj. mazowieckim, 540 w woj. dolnośląskim, 114 w woj. podlaskim¹). Ważnych informacji na ten temat dostarcza również raport NIK o organizacji pracy nauczycieli w szkołach publicznych, ogłoszony w dniu 2 września 2021 r. Wynika z niego, że w latach szkolnych 2018/2019 – 2020/2021 blisko połowa dyrektorów (46% z 5152) zgłaszała trudności z zatrudnieniem nauczycieli o odpowiednich kwalifikacjach. W badaniu kwestionariuszowym dyrektorzy wskazywali nauczycieli fizyki (33%), matematyki (32%), chemii (24%), języka angielskiego (20%) i informatyki (18%) jako tych, których było najtrudniej pozyskać. Braki były najczęściej uzupełniane poprzez przydzielanie innym nauczycielom zatrudnionym w szkole godzin ponadwymiarowych lub zatrudnienie nowego nauczyciela. Ponad jedna trzecia dyrektorów zatrudniała nauczycieli emerytowanych (38%), a także przydzielała zajęcia nauczycielom

¹ Dane ze stron kuratoriów oświaty w dniu 09.09.2021 r.

bez wymaganych kwalifikacji, za zgodą organu sprawującego nadzór pedagogiczny (35%). W 12% przypadków nie udało się zatrudnić nauczyciela do momentu rozpoczęcia roku szkolnego.² Średnia wieku nauczyciela zatrudnionego w szkole podstawowej lub ponadpodstawowej to 47 lat w 2019 r. i w 2020 r., a najliczniejszą grupę stanowią nauczyciele z przedziału wiekowego 46–55 lat (38%). W więcej niż jednej szkole pracowało ok. 11% nauczycieli, natomiast ponad 73% z nich realizowało godziny ponadwymiarowe.³

Nie sposób zatem zgodzić się z opinią, że „zawsze taki znikomy procent wolnych etatów w szkołach występuje w wakacje, występuje również w tym roku. Zostanie uzupełniony, nie ma z tym żadnego problemu.”⁴ Do kwestii tej odniósł się również Sekretarz Stanu w MEiN, Pan Dariusz Piontkowski, stwierdzając w odpowiedzi na interpelację nr 25611 w sprawie braków kadrowych nauczycieli: „Wolne miejsca pracy odnotowywane są przede wszystkim w dużych miastach, zjawisko to w marginalnej skali dotyczy małych miejscowości”.⁵

W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich brak działań na rzecz rozwiązania tego problemu przybierającego postać systemową może doprowadzić do nieodwracalnych szkód w poziomie wykształcenia dzieci i młodzieży. Zdarza się, że mijają miesiące, podczas których dyrektor szkoły szuka nowego nauczyciela, co oznacza utratę ciągłości nauki i braki w realizacji podstawy programowej. Z doniesień medialnych wynika, że problem ten jest obecny także w mniejszych miejscowościach oraz w szkołach niepublicznych, które mają możliwość lepszego wynagradzania nauczycieli i które często oferują bardziej komfortowe warunki pracy (np. doskonale wyposażone pracownie).⁶ Zgłaszane są również trudności z zatrudnieniem nauczycieli wychowania przedszkolnego⁷, co powoduje ograniczenie dostępu do tej kluczowej usługi publicznej.

Powody rezygnacji z zawodu nauczyciela są różne - często wskazywane są zbyt niskie pensje oraz duże obciążenie psychiczne. Wielu przedstawicieli grona pedagogicznego skarży się na wypalenie zawodowe, złą atmosferę w pracy i brak perspektyw na zmianę tej sytuacji. Odpowiedzialność, jaka wiąże się z wykonywaniem zawodu nauczyciela, nie

² „Informacja o wynikach kontroli Organizacja pracy nauczycieli w szkołach publicznych (część I)”, Najwyższa Izba Kontroli, 02.09.2021, <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/nik-o-organizacji-pracy-nauczycieli-w-szkoлах-publicznych-czesc-i.html> (dostęp w dniu 09.09.2021), str. 29

³ Ibid, str. 10

⁴ „Podwyżki dla nauczycieli i reaktor atomowy. Minister Przemysław Czarnek w Graffiti”, 26.08.2021, <https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2021-08-26/przemyslaw-czarnek-w-graffiti-ogladaj-od-740/?ref=wyszukiwarka> (dostęp w dniu 09.09.2021)

⁵ Odpowiedź na interpelację nr 25611, <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=C62HED>

⁶ J. Suchecka „150 złotych za godzinę lekcyjną. Po raz pierwszy, po raz drugi, i... niezatrudniony”, 03.09.2021, <https://tvn24.pl/premium/150-zlotych-za-godzine-lekcyjna-po-raz-pierwszy-po-raz-drugi-zatrudniony-5398224>; J. Pytlak „Praca szuka nauczyciela geografii. I kilku innych...”, Blog „Wokół szkoły”, <https://www.wokolszkoly.edu.pl/blog/praca-szuka-nauczyciela-geografii-i-kilku-innych.html> (dostęp w dniu 09.09.2021)

⁷ B. Igielska „Szkoła wkrótce bez nauczycieli - coraz większe braki kadrowe”, <https://www.prawo.pl/oswiata/braki-kadrowe-w-oswiacie-w-2021-r,508746.html> (dostęp w dniu 09.09.2021)

przekłada się na sytuację finansową tej grupy zawodowej. Niektórzy godzą się na przyjęcie dodatkowych godzin, gdyż wiedzą, że w przeciwnym razie uczniowie nie będą mieli zajęć z danego przedmiotu. Wielu pedagogów boleśnie odczuło skutki edukacji zdalnej.⁸

Według NIK przydzielanie nadgodzin w wymiarze przekraczającym maksymalny limit to, oprócz niepełnego lub niewłaściwego wyposażenia stanowisk pracy oraz wadliwego opracowania dokumentów regulujących pracę szkół, najczęstsze nieprawidłowości dotyczące organizacji pracy nauczycieli.⁹ Nadmierne obciążenie obowiązkami wpływa negatywnie na satysfakcję nauczycieli ze swoich osiągnięć życiowych oraz utrudnia większe zaangażowanie w pracę szkoły, w tym udzielanie większej pomocy uczniom i uczennicom. Obawy o przyszłość związane są także z oceną zmian planowanych przez Ministra Edukacji i Nauki, dotyczących rozszerzonych kompetencji kuratorów oświaty.

Uwagę zwracają również doniesienia o wydawaniu przez kuratorów oświaty zgód na zatrudnianie w szkołach osób bez odpowiednich kwalifikacji. Kontrole przeprowadzone na zlecenie NIK przez kuratorów oświaty wykazały, że w 14 na 86 (16%) szkół objętych kontrolą zatrudniono nauczycieli bez odpowiednich kwalifikacji.¹⁰ Jak pokazują analizy OECD z 2018 r., przez wiele ostatnich lat Polska przodowała wśród innych państw pod względem liczby nauczycieli z najwyższymi kwalifikacjami.¹¹ Zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich należy podjąć starania, aby te dobre wskaźniki nie uległy pogorszeniu.

Rzecznik zauważa, że Ministerstwo Edukacji i Nauki dostrzega konieczność prowadzenia profilaktyki problemów dzieci i młodzieży, w tym następstw izolacji rówieśniczej, spowodowanych stanem epidemii COVID-19.¹² RPO zgłasza jednak wątpliwości, czy środki przeznaczone na pomoc uczniom i nauczycielom są adekwatne do powstałych potrzeb. Istnieje także ryzyko, że utrzymujące się małe zainteresowanie pracą w systemie oświaty sprawi, że realizacja programów proponowanych przez MEiN stanie pod znakiem zapytania. W tym miejscu chciałbym wskazać na wyniki badań OECD, z których wynika, że atrakcyjność pracy nauczyciela w dużym stopniu zależy od odpowiedniego poziomu wynagrodzenia, dobrej organizacji pracy szkół oraz pozycji zawodu w społeczeństwie¹³. Niebagatelne znaczenie ma również odpowiedzialnie prowadzona polityka oświatowa państwa.

⁸ J. Suchecka „Gdzie ci nauczyciele, młodzi tacy?”, 20.08.2021, <https://tvn24.pl/premium/powrot-do-szkoly-2021-dyrektorzy-szkol-szukaja-nauczycieli-5186895> (dostęp w dniu 09.09.2021)

⁹ Informacja NIK, str. 7

¹⁰ Ibid, str. 29

¹¹ OECD (2018), Effective Teacher Policies: Insights from PISA, PISA, OECD Publishing, <http://dx.doi.org/10.1787/9789264301603-en>, str. 11

¹² Komunikat MEiN: 800 800 605 - ruszyła całodobowa bezpłatna infolinia dla dzieci, młodzieży, rodziców i pedagogów „Pomagamy”, 07.08.2021, <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/800-800-605---ruszy-la-calodobowa-bezplatna-infolinia-dla-dzieci-mlodziezy-rodzicow-i-pedagogow-pomagamy>

¹³ OECD (2018), Effective Teacher Policies: Insights from PISA, str. 20

Z uwagi na powyższe, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2020 r. poz. 627 ze zm.), zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o zajęcie – możliwie pilnie – stanowiska w niniejszej sprawie. Uprzejmie proszę o udzielenie informacji o proponowanych sposobach odwrócenia negatywnych zaobserwowanych trendów, w tym o postęпах prac zespołu do spraw statusu zawodowego pracowników oświaty.

Będę również wdzięczny za przedstawienie kompleksowego zestawienia działań podejmowanych przez Ministerstwo Edukacji i Nauki, których celem jest ułatwienie uczniom i nauczycielom powrotu do szkoły. Pozwolę sobie zauważyć, że szanse na powodzenie tych programów oraz przyszła jakość edukacji w Rzeczypospolitej Polskiej zależą w dużym stopniu od kompetencji i zadowolenia nauczycieli z ich sytuacji zawodowej.

Łączę wyrazy szacunku

Marcin Wiącek

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-podpisano elektronicznie/